

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA
FACULTATEA DE TEOLOGIE ORTODOXĂ

CATEHEZA VIETII DUHOVNICEȘTI
LA SFÂNTUL SIMEON NOUL TEOLOG

- rezumat -

Conducător științific: **Pr. Prof. Dr. Vasile GORDON**

Doctorand: **Pr. Ciprian-Ionuț**
JOIȚA

CLUJ-NAPOCA

2019

CUPRINS

I. Introducere.....	7
A. : Propovăduirea cuvântului - între predică și cateheză.....	7
1. Cateheza ortodoxă – implicațiile unei pseudomorfoze.....	7
2. Obiectivele lucrării. Considerații metodologice.....	14
B. Cateheza și îndrumarea duhovnicească în tradiția ortodoxă.....	17
1. Cateheza evanghelică și apostolică a Noului Testament	17
2. Cateheza post-apostolică	22
3. Perioada apologetică	25
4. Catehumenatul și catehezele baptismale.....	30
5. Școlile catehetice.....	34
6. Cateheza monahală și Sf. Teodor Studitul.....	35
7. Îndrumarea duhovnicească în cateheza Sf. Simeon și reperle ei.....	39
II. Revelație și cateheză la Sfântul Simeon Noul Teolog.....	43
A. Viața Sf. Simeon Noul Teolog: cronică unei experiențe transfiguratoare.....	43
1. Fundalul monahal: chinovialismul studit și Sf. Simeon Evlaviosul.....	43
2. Situarea cronologică.....	48
3. Copilăria și tinerețea Sfântului Simeon.....	58
4. Intrarea în monahism și egumenatul.....	73
5. Retragerea din egumenat și controversa cu sinclul Ștefan.....	87
6. Bătrânețea și sfârșitul Sfântului Simeon.....	92
7. Posteritatea Sf. Simeon Noul Teolog	95
B. Scrierile catehetice ale Sf. Simeon Noul Teolog – harul făcut cuvânt.....	105
1. <i>Catehezele</i>	106
2. <i>Discursurile teologice și etice</i>	116
3. <i>Epistolele</i>	119

4. <i>Capetele practice, gnostice și teologice</i>	121
5. <i>Doririle dumnezeieștilor imne</i>	123
6. <i>Dialogul cu scolasticul</i>	124
7. <i>Metoda sfintei rugăciuni și atenții</i>	126
8. <i>Cuvintele din scrieri</i>	130
9. <i>Cuvintele în capete alfabetice</i>	132
III. Temele catehetice ale Sf. Simeon Noul Teolog	136
A. Diagnoza unui cumul de probleme ecleziale	136
1. Dez-animarea credinței.....	137
2. Necunoașterea de sine.....	143
3. Compromisul soteriologic și eshatologic.....	147
4. Delăsarea monahală.....	153
5. Desconsiderarea preoției.....	161
6. Infatuarea teologică și duhovnicească.....	168
B. Premisele de bază ale vieții duhovnicești	178
1. Credința adevărată.....	183
2. Maximalismul evanghelic și mistic al Sfântului Simeon.....	187
3. Paternitatea duhovnicească și pastorația.....	191
4. Scopul vieții creștine: unirea cu Dumnezeu.....	199
C. Cateheza ascetică - Nevoințele	203
1. Asceza și rigurozitatea ei.....	203
2. Înstrăinarea și isihia-interiorizarea.....	207
3. Pomenirea morții și a Judecării de Apoi.....	210
4. Programul zilnic și viața liturgică.....	212
5. Plânsul, străpungerea și lacrimile	216
6. Mărturisirea gândurilor.....	218
7. Virtuțile.....	219
8. Sfânta Împărtășire și unirea cu Hristos.....	223

D. Cateheza mistică - <i>Metanoia</i>: innoire lăuntrică și viață dumnezeiască.....	225
1. Pocăința.....	225
2. Trezvia și cercetarea de sine.....	227
3. Vederea luminii dumnezeiești.....	229
4. Nepătimirea.....	231
5. Simțirea duhovnicească a harului	235
6. Transfigurarea.....	242
7. Intimitatea cu Dumnezeu.....	243
E. Cateheza dogmatică – Teologia.....	246
1. Cunoaștere teologică și apofatism.....	247
2. Dumnezeu și chipul Lui în om.....	254
3. Crearea lumii și căderea omului.....	261
4. Mântuirea și restaurarea omului și a lumii.....	268
5. Împărăția prezentă și viitoare a lui Dumnezeu.....	274
6. Teologia euharistică.....	279
7. Preștiință și predestinare.....	282
8. Exegeza la Sfântul Simeon Noul Teolog.....	285
IV. Concluzii: actualizări și perspective în valorificarea dimensiunii duhovnicești a învățaturii Sf. Simeon.....	288
V. Bibliografie.....	293

Cuvinte-cheie: *cateheză, viața duhovnicească, asceză, tranfigurare, mistică, cunoaștere teologică*

Lucrarea de față își propune, în primul rând, să înfățișeze cateheza ortodoxă sub aspectul ei de cale de transmitere a învățaturii despre viețuirea lăuntrică și duhovnicească, și nu numai de inițiere elementară și deprinderea de cunoștințe religioase, și să propună ca model excepțional pentru aceasta cateheza duhovnicească a Sfântului Simeon Noul Teolog, ca una cu adresabilitate universală în mediul ortodox, dincolo de contextul monahal în care a fost cel mai adesea susținută.

În corelație cu acest scop, vom încerca să îl prezentăm pe Sfântul Simeon Noul Teolog din perspectiva calității sale celei mai relevante: aceea de învățător sau catehet în sens cuprinzător, calitate care în același timp îl așază în cea mai strânsă continuitate cu duhul evanghelic și cu tradiția ortodoxă, dar îl și evidențiază la justa măsură în calitatea sa de Teolog în sensul cel mai fundamental, acela de „vorbitor cu Dumnezeu” și învățător despre Dumnezeu în virtutea adevăratei sale cunoașteri de Dumnezeu.

Pentru aceasta, am urmărit să explicităm și să aprofundăm calitatea Sfântului Simeon de catehet integral începând de la însuși fondul învățaturii sale, care nu este doar una primită prin credință și transmisă teoretic în virtutea acestei credințe, și în niciun caz una livrească – pe care o critică și o demască cu intransigență –, ci una trăită și experimentată mai întâi ca ucenic, mai înainte de a fi împărtășită și altora ca învățător.

O parte esențială a lucrării o constituie așadar urmărirea devenirii sufletești ca învățător și „cuvântător de Dumnezeu” a Sfântului Simeon, cu atât mai mult cu cât aceasta este acceptată unanim de către cercetători, într-un fel sau altul, ca definitorie pentru viața, atitudinea și învățătura acestuia de mai târziu. După aceasta este trecută în revistă opera sa consemnată în scris, ca mărturie a învățaturii sale, iar capitolul central al lucrării îl reprezintă inventarierea sistematică a temelor catehetice ale Sfântului Simeon, în structura și coerența lor lăuntrică, cu considerația convenită pentru cel care nu este doar „cel mai mare mistic al Ortodoxiei”, sau neobișnuitul propovăduitor al trăirii lăuntrice la cumpăna dintre milenii, ci în primul rând Teolog al Bisericii în toată puterea acestui nume – tocmai pentru că această calitate tinde să fie adesea devalorizată de către preocuparea insistentă și adesea exclusivă arătată trăirilor și exprimărilor sale mistice.

Din punct de vedere metodic, abordarea este mixtă, întrucât a fost necesară suprapunerea rigorilor metodei istorice pentru viața și controversalele privind împrejurările vieții Sfântului Simeon cu o abordare filologică, în privința scrierilor acestuia, și apoi cu

necesitatea practică de a realiza o abordare sistematică a învățaturii Sfântului Simeon pentru a evidenția în mod structurat temele gândirii și catehezei sale. Deși cercetarea învățaturii Sfântului Simeon poate părea vastă și cu multiple conexiuni interdisciplinare, am menținut aria de cercetare a temei la câmpul Cateheticii, care ordonează și căruia îi sunt circumscrise și celelalte valențe ale subiectului tratat. Așadar, deși avem un subcapitol de incursiune în istorie, am căutat să observăm contextul istoric în primul rând din prisma și în perspectiva relevanței lui asupra învățaturii Sfântului Simeon; deși învățătura Sfântului este de o deosebită profunzime mistică, am urmărit să nu atingem tema spiritualității decât în măsura în care aceasta se prezintă ca învățătură catehetică a cuvântărilor simeoniene; deși am socotit necesar să trecem în revistă scrierile Sfântului Simeon, am evitat să intrăm în câmpul Patrologiei prin reliefarea strictă a caracterului catehetic al acestor scrieri; și deși învățătura Noului Teolog este întrepătrunsă cu teologia lui, am evitat extinderea subiectului în câmpul teologiei sistematice prin reținerea de la evaluări teologice riguroase. Ceea ce unifică așadar toate aspectele implicate în cercetarea noastră este prezentarea Sfântului Simeon ca și învățător/catehet împreună cu efortul de a surprinde toate valențele catehetice ale scrierilor sale.

Prezenta lucrare urmărește totodată, prin acest demers, să recupereze perceperea Sfântului Simeon Noul Teolog ca învățător al Bisericii și autoritate teologică și spirituală de cel mai înalt rang, în revizuirea reducerii sale curente la imaginea insuficientă și fragmentară de autor filocalic și înnoitor particular al vieții monahale.

Cuprinsul lucrării este împărțit în trei părți principale. Prima parte este cea preparatorie sau introductivă, în care încercăm să recuperăm pe baza mărturiilor Tradiției și ale Sfinților Părinți adevăratul înțeles al catehezei ortodoxe așa cum reiese el din învățătura Sfințelor Evanghelii, cum a fost văzut el de-a lungul primelor veacuri și apoi în timpul mării expansiuni a catehumenatului din secolul al IV-lea și după aceea, și din perspectiva impactului pe care această schimbare l-a avut, cu timpul, asupra învățaturii credinței ortodoxe, până la vremea Sfântului Simeon Noul Teolog.

Din perspectiva propovăduirii evanghelice, „a învăța” (διδάσκειν) este preocuparea ca un cuvânt să ajungă în suflet și să rămână acolo, iar peste el să se adauge altul, și altul, pentru zidirea lăuntrică la care se referă și Sf. Ap. Pavel în cuvintele sale către corinteni: „toate spre zidire să se facă” (1 Cor. 14, 26). Acesta este scopul catehezei, a învăța în scopul de a acumula lăuntric – ceea ce este o necesară și uneori uitată perspectivă asupra mesajului evanghelic, perceput foarte adesea (în urma abundantelor exegeze predicatoriale de tip

protestant din ultimele veacuri) numai ca „predică” mișcătoare de suflete și (eventual) trezitoare de conștiințe.

Obiectul central al catehezei evanghelice este dobândirea Împărăției Cerurilor, a vieții celei veșnice în Hristos, iar esența acestei învățături a mântuirii este cuprinsă în cuvintele: „Iată, Împărăția lui Dumnezeu înăuntrul vostru este” (*Luca* 17, 21). Pentru dobândirea ei suntem învățați că omul trebuie să se schimbe în întregime, să se înnoiască lăuntric prin lepădarea de sine și abnegație în urmarea lui Hristos: „Cel ce voiește să vină după Mine, să se lepede de sine, să-și ia crucea sa și să-Mi urmeze Mie” (*Marcu* 8, 34), și aceasta este implicit și tema esențială a catehezei duhovnicești în tradiția ortodoxă. Viața lăuntrică revelată de Hristos implică lupta cu patimile și eliberarea sufletească de sub puterea diavolului – lucruri atât de serioase și de esențiale încât marele predicator contemporan, Sfântul Nicolae Velimirovici, cel numit „noul Hrisostom” al Serbiei, a simțit necesar să afirme tranșant că „morală, dacă nu are pe prima ei pagină imaginea sau chipul diavolului, nu este morală, ci numai o estetică mincinoasă pentru suflet. Deoarece aceasta nu prezintă viața ca pe o tragedie creată de conflictul dintre bine și rău, ci ca o plăcută cântare pentru ceaiuri și petreceri.”¹

Kerigma apostolică era mai degrabă introducerea în catehizare decât catehizarea însăși, iar conținutul catehezei apostolice se desprinde mai îndeaproape în cuprinsul scrierilor ulterioare ale Noului Testament. Din epistolele-cateheze ale Sf. Ap. Pavel – el însuși atât învățător cât și model al noii trăiri duhovnicești – se evidențiază coordonatele învățăturii despre necesitatea înnoirii lăuntrice, a renașterii în Hristos ca scop și totodată efect real al viețuirii în har, despre trecerea de la stadiul de „om firesc” la nivelul de „om duhovnicesc” (cf. *1 Corinteni* 2, 14-15), într-un cuvânt despre transfigurarea lăuntrică.

Între scrierile post-apostolice, *Epistola lui Barnaba*² poate fi socotită un adevărat exemplu de cateheză vie, nu numai prin tonul expunerii ci și prin preocuparea manifestată pentru „fericita și slăvita [...] viețuire duhovnicească” după „învățăturile Domnului”³. Veritabile cateheze sunt de asemenea și cel două *Epistole către Corinteni* a Sf. Clement Romanul (+101)⁴, care reflectă aceleași profunde preocupări pastorale duhovnicești ce

¹ Nicolae Velimirovici, *Învățăături despre bine și rău*, Sophia, București, 1999, p. 151.

² *Epistola zisă a lui Barnaba*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB vol.1, trad. Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, pp. 114-137.

³ *Ibidem*, I, 2, 6, p. 114.

⁴ Sfântul Clement Romanul, *Epistola către Corinteni*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB vol.1, trad. Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, pp. 46-79; *Omilie numită Epistola a doua către Corinteni a Sfântului Clement Romanul*, în *Scrierile Părinților Apostolici*, PSB vol.1, trad. Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979, pp. 94-103.

urmăresc să formeze nu doar *etica*, ci mai ales *ethosul* viețuirii duhovnicești. A doua dintre ele este și cea care folosește prima dată după perioada apostolică verbul *κατηχεῖν*⁵, care de altfel lipsește din scrierile multora dintre Părinții post-apostolici⁶.

Perioada apologetică inaugurează epoca unei noi raportări privitoare la „creștinism” – termen creat de Sf. Ignatie al Antiohiei în *Epistola către efeseni* –, anume o crescândă preocupare pentru caracterul rațional și pentru inteligibilitatea credinței ce începe a se cristaliza în mărturisiri doctrinare. Confruntarea sistematică cu păgânismul nu are loc numai în afară, fiind țintită de apologii, ci devine tot mai mult și o problemă internă, de încredințare și convingere rațională a noilor convertiți (ce încep să provină exclusiv dintre „păgâni” odată cu statornicirea opoziției vehemente a iudaismului față de învățătura lui Hristos) despre temeinicia învățăturii ce au primit (cf. *Luca* 1, 4). De acum, argumentarea nu se mai susține numai pe temeiul faptelor istorice și al adevăririi martorilor direcți (care nu mai erau în viață), ci se bazează tot mai mult pe sporirea înțelegerii doctrinei a Revelației divine culminate în Mântuitorul Iisus Hristos. Argumentarea rațională este totuși un teren foarte alunecos, și doi dintre cei mai renumiți promotori ai doctrinei creștine – Tertulian (160-240) în Apus și Origen (185-253/4) în Răsărit –, de o acuitate mentală fascinantă, au căzut în cele din urmă în rătăcire și au fost lepădați de la trupul Bisericii.

Catehizarea prebaptismală tinde, mai apoi, să se formalizeze ca un segment specific și oarecum specializat al învățăturii credinței, premergător încorporării în viața hărică a Bisericii – dar unul care va tinde tot mai mult, începând cu epoca constantiniană, să se substituie și să înlocuiască integral îndrumarea catehetică anterioară: „cateheza suplinește, deci, funcția apostolatului dispărut”⁷, va concluziona, în alt registru, Teodor M. Popescu. Personalitatea cateheților, în schimb, determină felul în care era concepută și exprimată aceasta, cum vedem din sensibila deosebire între catehezele răsăritene ale Sf. Chiril sau „primul manual de catehetică din Orient”⁸ cum este socotit *Pedagogul* Sfântului Clement Alexandrinul, pe de o parte, și „manualul” corespondent din Occident, *De catechisandis rudibus* a Fer. Augustin, pe de alta.

Partea a doua este centrată pe fundamentul catehezei duhovnicești a Sfântului Simeon, sub aspect interior și exterior, respectiv al experienței lăuntrice incomparabile a

⁵ André Turck, „*Catéchein et catéchésis chez les premiers Pères*”, *Revue des Sciences Philosophiques et Théologiques* 47 (1963), No. 3, pp. 361-372, JSTOR, www.jstor.org/stable/44413140, data accesării: 03.04.2019.

⁶ *Ibidem*, p. 371.

⁷ Teodor M. Popescu, „Primii didascoli...”, p. 113.

⁸ Vasile Gordon, *Introducere...*, p. 33.

Noului Teolog ca și al scrierilor din care, în totalitatea lor, transpare mesajul profund al chemării spre unirea cu Dumnezeu ca esență a propovăduirii catehetice ortodoxe. Este prezentată, mai întâi, continuitatea Sfântului Simeon cu tradiția monahală ortodoxă, prin intermediul descendenței spirituale a Sfântului Simeon Evlaviosul de la renumita mănăstire Studion din Constantinopol. De la Sf. Simeon Evlaviosul, monah studit cu o experiență a vieții monahale deja de decenii la momentul călugăririi ucenicului său Simeon, viitorul Nou Teolog moștenește toate reperatele esențiale ale învățaturii sale: despre lacrimi și pocăință, despre rugăciune, rânduiala și scopul ei, despre regulile de viață și nevoință, și despre cercetarea de sine și îndrumarea duhovnicească⁹.

Este analizată apoi relevanța vieții și biografiei Sfântului Simeon asupra înțelegerii și receptării învățaturii sale, datorită deosebitei contopiri dintre experiență și învățătură în persoana Sfântului Simeon, ceea ce i-a atras și supranumele de Teolog prin excelență. Suspiciunea pe care primul editor al biografiei, iezuitul I. Hausherr, o face să planeze asupra întregii biografii scrise nu poate fi acceptată drept aserțiune academică, ci doar ca o expresie de reticență și subiectivitate confesională, cu atât mai mult cu cât nici autorul ei nu o susține literal și nu o argumentează faptic, ci doar face să pară că este de la sine înțeleasă. Prin insinuări colaterale, teologul iezuit marșează implacabil pe o înțelegere apuseană a „sfînțeniei”, care din păcate constatăm că a fost acceptată cu prea mare ușurință și în câmpul teologiei ortodoxe¹⁰. Din punct de vedere ortodox o asemenea premisă – că un sfânt al Bisericii fabulează despre viața și faptele părintelui său duhovnicesc, că își asumă să reformuleze evenimentele fără reticență doar pentru a obține un succes de „propagandă” asumată personal (respectiv de a obține cinstirea ca sfânt a părintelui său), că ascunde informații incriminante și falsifică date certe – este nu doar de neconceput și de neacceptat, dar ea ar implica în acest caz totala descalificare a persoanei și operei biografului, invalidarea oricărei garanții despre autenticitatea și veridicitatea celor scrise de el, caz în care ar fi cu totul inutilă încercarea critică de a degaja informațiile „autentice” din ansamblul textului.

Orice încercare de reinterpretare a circumstanțelor istorice este hazardată, pentru că se îndepărtează categoric de afirmațiile textului biografic. În cele din urmă, chiar Hausherr neagă, afirmațiile biografiei despre dobândirea unei funcții la curte de către tânărul Simeon

⁹ Ilarion Alfeyev, *Sfântul Simeon...*, pp. 130-145.

¹⁰ Cel mai nefericit exemplu fiind cel al Pr. Prof. John McGuckin, catolic trecut la ortodoxie în chiar jurisdicția Bisericii Ortodoxe Române, și care emite niște opinii cu totul deconcertante pentru percepția ortodoxă a Sfântului Simeon, de o factură sceptică și politico-demitizantă posibilă numai cadrului de gândire al Europei apusene moderne - John McGuckin, „Sfântul Simeon Noul Teolog și monahismul bizantin”, pp. 357-380.

în urma demersurilor unchiului său și mai înainte de moartea „acelui strălucit bărbat” (oricine va fi fost acela), și atribuie aceasta unei vârste și perioade ulterioare, deduse prin referire la *Cateheza 22*, considerată autobiografică¹¹. În ansamblul lor, scenariul și sugestiile avansate de Hausherr sunt haotice și aleatorii, în totală disonanță cu sursele: el insinuează că tânărul Simeon trebuia să fie prezentat la curtea lui Roman al II-lea și a refuzat, deși împărați ar fi fost, nominal, tinerii Vasile și Constantin, apoi că tânărul devenit spatharocubicular și membru al senatului și care apoi a vrut să le abandoneze pe acestea de fapt nu dobândise deloc aceste funcții pe atunci și deci nu avea ce abandona (!), și că acesta și-ar fi văzut atât de amenințată viața din cauza „poziției” sale la curte (pe care de fapt nu o avea!) încât a sperat să se salveze în mănăstire, deși îl întâlnim mai apoi continuându-și cariera și serviciul imperial fără a fi sub nicio (ipotetică) primejdie sau amenințare.

Este însă evident că, după toate indiciile autobiografice, opțiunea tânărului Simeon pentru monahism și pentru urmarea îndrumării Sf. Simeon Evlavis, ca și toată viețuirea duhovnicească născută din aceasta, nu au fost determinate nici de împrejurările exterioare, nici de vreo experiență spirituală extraordinară, cum a fost mai apoi vederea Luminii dumnezeiești (care doar i-a întărit și redeşteptat apoi dorința dintâi), ci de frământarea și căutările unei conștiințe sensibile și profunde spre a depăși cu adevărat sciziunea dintre teorie și practică, dintre credința declarativă și necredința faptică a societății capitalei, în care fusese trimis. Se impune, de aceea, o constatare elementară în privința vieții și învățaturii Noului Teolog: nu că Sf. Simeon ar fi făcut din propriile idei o doctrină subiectivă, rigidă și de neocolit pentru ascultătorii săi – cum insinuează sau afirmă malițios diverși comentatori –, ci că viața sa este o experiență a învățaturii sale, iar învățătura este – în cel mai riguros înțeles tradițional, moștenit de la Sf. Grigorie Teologul – o dovadă a faptului că mai întâi a trăit, și abia apoi a învățat pe alții despre culmile creșterii spirituale în viața creștină. Avem deci suficientă justificare să socotim că viața Sfântului Simeon Noul Teolog și devenirea sa sufletească pe care o mărturisea și dorea urmată de toți nu au nimic de a face nici cu un carierism eşuat, nici cu orgolioase ambiții aristocratice, ci ea este doar mărturia minunată a transfigurării unui suflet însetat de Dumnezeu și însetat de a-i vedea pe toți părtași de aceasta, și aceasta este de fapt perspectiva reală în care trebuie să privim atât viața, cât și scrierile cunoscute ale acestui mare învățător al Ortodoxiei.

După aceasta sunt prezentate toate scrierile puse sub numele său, atât cele acceptate cât și cele socotite neautentice, ca bază a dezvoltărilor și analizei din partea a treia privind

¹¹ *Ibidem*, p. XC.

fondul învățaturii spirituale a Sfântului Simeon. Cu un stil de o deosebită oralitate, în care are întotdeauna în minte și în adresare un interlocutor, dar cu un conținut al expunerii care nu urmărește să impresioneze sau să miște prin expresivitatea limbajului, ci prin categorica susținere a ideilor, putem spune că Sf. Simeon este întotdeauna un povățuitor, un *catehet*, iar scrierile lui – ca și cuvintele, altădată – nu au alt scop decât de a *călăuzi* spre înțelegere, pocăință și trăirea cu Dumnezeu. În acest sens, toate scrierile Sf. Simeon *sunt* catehetice, dincolo de caracterul lor literar diferit (discursuri, cateheze, scrisori, imne).

Partea a treia se dedică efortului de trecere în revistă și sistematizare cuprinzătoare a învățăturilor Sfântului Simeon în calitatea lor de autentice teme catehetice, lucru care a mai fost întreprins parțial și de cercetătorii precedenți ai scrierilor Sfântului Simeon, însă nu cu o asemenea detaliere și rigurozitate. Demersurile noastre de sistematizare au conturat existența a mai multe categorii de învățături ale Sfântului Simeon, care pornesc însă de la un nivel premergător și critic al diagnosticării și incriminării multor anomalii și abateri de la credința evanghelică, ascunse însă și acoperite sub numele și aparența credinței autentice. După acest prim subcapitol urmează precizarea a ceea ce, în învățătura Sfântului Simeon, sunt elementele fundamentale ale credinței și trăirii ortodoxe. După ce a cunoscut prin experiență cât de mare este bogăția harului lui Dumnezeu, și în consecință ce nemăsurată pierdere este nesocotirea dobândirii acestuia, Sfântul Simeon nu s-a dorit un inițiator original al unei particulare înnoiri spirituale, nici promotorul unei viziuni unice și cumva exotice despre legătura cu Dumnezeu¹², ci un sincer mărturisitor al harului primit, un sărac sufletește plin de râvnă pentru mântuirea fraților săi.

Abia după aceasta ajungem la prezentarea temelor catehetice propriu-zise ale Sfântului Simeon, structurate după treptele vieții lăuntrice așa cum reies ele din însăși învățătura acestuia, respectiv: nevoința, vederea lui Dumnezeu și unirea în cunoștință cu Acesta, sau: asceza, mistica și teologia.

Strictețea ascetică a Sfântului Simeon nu este doar una conceptuală, nici nu are de-a face cu vreun autoritarism milităros pe care el l-ar impune până la exasperare monahilor săi (așa cum ar putea da impresia răzvrătirea celor treizeci de monahi de la Sfânta Marina), ci ea își are originea asumată în cuvântul Sfântului Marcu Ascetul care l-a mișcat pe tânărul Simeon de la începuturile căutărilor sale sufletești, și care zicea: „Când cauți tămăduire, ia

¹² Cum încearcă să argumenteze Pr. Prof. John McGuckin, în diversele sale articole dedicate Sf. Simeon; a se vedea, de ex., „Sfântul Simeon Noul Teolog și monahismul bizantin (Viața din spatele *Vieții*)”, pp. 357-380; aici, pp. 377-380.

seama la conștiință și tot ce-ți va spune ea fă, și vei avea folos.”¹³ Această riguroasă conformare cu îndemnul conștiinței l-a făcut părtaș în scurtă vreme de întâia și minunata arătare a slavei și luminii dumnezeiești, care pentru el a reprezentat o confirmare mai presus de controversă și de orice interpretare omenească a posibilității de comuniune simțită și conștientă a omului cu Dumnezeu.

În privința teologiei mistice, Sfântul Simeon insistă în mod special pe o foarte necesară precizare și distingere între sfințenie în general, ca așezare a sufletului sub puterea harului lui Dumnezeu, și nepătimire ca deplină eliberare de patimă și realizare integrală și cumulativă a tuturor virtuților. Din urmă și despre faptul că el însuși a fost învrednicit de aceasta, prin harul lui Dumnezeu¹⁴. Desigur, mai există și o altă precizare și distincție foarte necesară, cea între nepătimirea adevărată și pretinsa nepătimire și sfințenie cu care se investeau pe ei înșiși prin închipuire destui contemporani ai Sfântului Simeon, bazându-se pe impresia pe care o făceau oamenilor și „convingându-se pe ei înșiși că numai laudele oamenilor sunt de ajuns pentru virtute”¹⁵.

Dobândirea nepătimirii este însă altceva decât depășirea păcătoșeniei sau a unor patimi anume, iar urcușul spre ea poate fi considerat cu superficialitate încheiat dacă aceste lucruri nu sunt cunoscute; ea este mai mult decât nepătimirea trupului, care singură nu este de niciun folos, dar și decât nemișcarea patimilor sufletului, pentru că nepătimirea nu este numai o asanare sufletească a lipsei de patimi, ci o plinătate a virtuților¹⁶. Virtutea este cea care are ca bază căutarea bunurilor viitoare și veșnice, a dobândirii slavei lui Dumnezeu și a îmbrăcării în lumina Lui, ca și suportarea lipsită de orice patimă și tulburare a tuturor greutăților și necazurilor care se fac prin oameni¹⁷, și numai dobândirea virtuții face statornică eliberarea de patimi, în lipsa căreia asceza este zadarnică, iar lucrarea ei este fără izbândă¹⁸.

La baza învățaturii teologice a Sfântului Simeon despre Dumnezeu stă deosebita sa perspectivă gnoseologică a apofatismului teologic, care revine adesea ca un lait-motiv în toate expunerile sale. Putem spune chiar că apofatismul gnoseologic este centrul teologiei Sfântului Simeon, dar și punctul de intersecție al teologiei sale antinomice cu revelația tainică a apropierei de Dumnezeu. Nu este vorba de un apofatism rațional, al constatării neputinței

¹³ Sf. Marcu Ascetul, *Despre legea duhovnicească în 200 de capete*, 69, p. 236.

¹⁴ *Ibidem*, p. 233.

¹⁵ *Discursul etic 6*, p. 253.

¹⁶ *Discursul etic 4*, p. 210.

¹⁷ *Ibidem*, p. 211.

¹⁸ *Discursul etic 7*, pp. 269-270.

înțelegerii și exprimării realității lui Dumnezeu, nici numai de unul terminologic¹⁹, ci de unul experimental și mistic, al constatării cutremurătoare privind inadecvarea conceptelor omenești față de Ceea ce îl depășește pe om în mod nemărginit, fapt care arată neputința și limitele formulărilor teologice ale construcțiilor mentale pe care le critică întotdeauna atât de mult.

Sfântul Simeon dedică un spațiu amplu precizării concepției teologice despre creație, a cărei clarificare se pare că îl preocupa deosebit de mult – și aceasta, tot pe fundalul unei alte dezbateri teologice lipsite de fundament iscate în vremea sa, cu privire la viețuirea viitoare a oamenilor în Împărăția cerurilor și caracteristicile acestei viețuiri²⁰. Într-adevăr, întreaga preocupare teologică, ascetică și mistică a sa se desfășoară pe fundalul acestei teologii care creează cadrul mai larg de înțelegere privind constituția omului, menirea lui și modul raportării lui la Dumnezeu conform cu această menire. Precizările sfântului sunt ample și foarte analitice, arătând astfel importanța pe care o are acest fundament teologic și buna sa înțelegere în concepția și învățătura sa duhovnicească. Sfântul Simeon dezvoltă de asemenea reperele unei antropologii hristologice, în care cele două aspecte se întrepătrund complementar și paralel.

În sfârșit, ecleziologia eshatologică a Sfântului Simeon subliniază că, precum părtășia cu Dumnezeu și transfigurarea sufletească nu întârzie până la venirea zilei Judecării, ci sunt rânduite să înceapă încă din această viață, tot așa și unirea sfinților cu Hristos se începe după același temei încă din viața aceasta pentru că ea este realitatea Bisericii înseși, iar în lumea de apoi ea doar își va găsi desăvârșirea. Teologia sa euharistică vine să completeze aceasta cu revelația, tainică și totuși deplin accesibilă, că Dumnezeieștile Taine ale Trupului și Sângelui lui Hristos sunt adevărate plinire a tuturor bunătăților, pentru că în ele și prin ele se dăruiește tainic însăși comuniunea cu Dumnezeu, iar în afară de aceasta nimic din întreaga lume nu poate merita numirea și nu poate corespunde cuvintelor pauline despre desfătarea veșnică a celor mântuiți²¹. Deosebirea între viețuirea de acum și viața viitoare, pentru sfinți, este de aceea una doar de grad, și nicidecum una între continuitate și discontinuitate.

Concluziile încearcă să contureze constatări și recomandări inspirate din învățătura Sfântului Simeon privind cateheza vieții launtrice în vremea de acum, necesitatea și modul

¹⁹ Care este examinat analitic de I. Alfeyev, în contrapondere cu cel areopagitic, sub aspectul tuturor modalităților sale de expresie: negația directă, folosirea superlativului, a afirmațiilor paradoxale sau a oximoroanelor – acestea din urmă abundând în mod specific în discursul sfântului Simeon; cf. *Sfântul Simeon Noul Teolog și tradiția ortodoxă*, pp. 204-208.

²⁰ *Discursul etic 1*, p. 144.

²¹ *Discursul etic 3*, p. 199.

realizării acesteia. Ca părinte duhovnicesc, Sfântul Simeon se arată a fi un cunoscător pătrunzător al vieții lăuntrice, nu numai din punctul de vedere al viețuirii și deprinderilor monahale, ci al unei spiritualități deopotrivă evanghelice și profund teologice, una care transcende obișnuita diviziune a societății creștine între o categorie monahală formal socotită mai râvnitoare și una care își însușește cu seninătate (și, uneori, cu resemnare) parametrii unei viețuirii mai puțin riguroase și definită adesea prin simpla „supraviețuire” spirituală.

Sfântul Simeon aduce un suflu nou de inspirație și clarificare în privința catehezei ortodoxe prin definirea vieții lăuntrice nu cu raportare la mediu și la modul de viață, nici la rigori ascetice specifice și greu de deprins, ci prin edificarea acesteia pe două repere elementare: în primul rând pe mărturia conștiinței despre oricare dintre atitudinile și faptele cotidiene, iar în al doilea rând pe asumarea chemării evanghelice a lepădării de sine prin supunerea față de un părinte și povățuitor duhovnicesc. Acestea pot părea niște noțiuni destul de uzuale și familiare în linii mari oricărui credincios ortodox, însă importanța și valoarea lor devin evidente doar odată cu înțelegerea rigorii neclintite cu care acestea trebuie urmate pentru a deveni cu adevărat eficiente și lucrătoare.

Valorificarea acestor valențe are nevoie însă de asumarea lor din partea celor care încearcă să le transmită, sau de la care se așteaptă să facă acest lucru – în primul rând preoții și păstorii Bisericii, conform arhicunoscutelor cuvinte ale precedentului Teolog al Bisericii, Sfântul Grigorie de Nazianz²². Cateheza vieții lăuntrice este așadar o problemă pastorală, nu doar rațională, care implică în mod profund atât persoana și experiența catehetului în postura lui de părinte sufletesc, cât și asumarea de către duhovnic a paternității spirituale față de fiii săi duhovnicești și preocuparea lui statornică pentru devenirea lor sufletească, chiar și dincolo de scaunul mărturisirii.

²² „Trebuie să fiu eu mai întâi curat și apoi să curățesc pe alții. Să fiu eu înțelept, ca să înțeleptesc pe alții. Să fiu eu lumină, ca să luminez pe alții. Să fiu eu aproape de Dumnezeu, ca să apropiu pe alții. Să fiu eu sfânt, ca să sfîntesc pe alții...” – Sf. Grigorie de Nazianz, „Cuvânt de apărare pentru fuga în Pont sau Despre preoție”, în: Sfântul Ioan Gură de Aur, Sfântul Grigorie din Nazianz și Sfântul Efreem Sirul, *Despre preoție*, traducere de Dumitru Fecioru, Institutul Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1987, cap. LXXI, p. 199.